

ПРОБЛЕМА СПІВІСНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ТА ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНОГО КОМПОНЕНТІВ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ ЛЕКСИКИ НА ТЛІ МІЖНАРОДНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Вакулєнко М. О.

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

У роботі проаналізовано лексичні співвідношення між “національною” та “інтернаціональною” тенденціями в термінології. Запропоновано науковий підхід до розв’язання суперечностей між ними.

Ключові слова: термін, термінологія, національне, інтернаціональне.

В работе проанализированы лексические соотношения между “национальной” и “интернациональной” тенденциями в терминологии. Предложен научный подход к решению противоречий между ними.

Ключевые слова: термин, терминология, национальное, интернациональное.

In this article, the lexical relation between national and international tendencies in terminology, is analyzed. A scholar approach to solve discrepancies between these is put forward.

Key words: term, terminology, national, international.

Актуальність обраної теми зумовлена наявністю протилежних тенденцій у термінології – “національною” та “інтернаціональною”. **Мета** цієї роботи – дослідити співвідношення між цими тенденціями та виробити зважений, науковий підхід до розв’язання суперечностей між ними.

Країни світу, які дбають про свою мову, відстоюють і впроваджують національну термінологію. Ще О. О. Реформатський [17, с. 171] відзначав, що “передові буржуазні країни з більш розвинутою технікою і широкими торговельними зв’язками – Англія, Голландія, Португалія – поряд із використанням старих термінологічних фондів оновлювали термінологію своїми національними словами”. Продовжують активно діяти в цьому руслі Франція та Ісландія, де англійські терміни перекладаються рідною мовою. Так, у грудні 1969 року Президент Франції надіслав листа Прем’єр-міністрові, в якому запропонував низку заходів для захисту французької мови від іншомовного впливу, щоб збагачувати лексику головним чином за рахунок створення нових термінів (див. [9, с. 155]). Уряд Канади надає великого значення впровадженню власної термінології замість так званої “міжнародної”: “У франкофонній Канаді головним імпульсом до розгортання термінологічних робіт виявилася необхідність створення французької термінології, якою було вирішено замінити англійські терміни в усіх галузях науки та культури. Ця робота вважається справою державної ваги” (див. [24, с. 4]).

У передмові до “Словника чужослів” [29, с. 32] зауважено, що культурні європейські народи – чехи, поляки та німці – очистили свої мови від зайвих запозичень, причому німці вигадували свої довжелезні слова замість коротких і милозвучних французьких. Тепер у чехів *meatr* – *divadlo*, *друк* – *tisk*, *секретар* – *tajemnik*; у поляків *індивід* – *jednostka*, *інтеграл* – *integral* або *calka*, *координата* – *koordynata* або *współrzędna*, *суб’єкт* – *subiekt* або *podmiot*, *феномен* – *fenomen* або *zjawisko*, *хімічна формула* – *wzór*; у німців *hygiene* – *Gesundheitspflege*, *concours* – *Zahlungseinstellung*. І далі: “Чеські діди 200 років тому кляли свою молодь за те, що вона своєю дурною чехізацією мови позбавляє чеський народ здобутків європейської культури. Діди пророкували, що чеський народ здичавіє, якщо повикідає культурні, європейські слова, замінюючи їх дикунськими, мужицькими <...> Року 1920 чехи були найкультурнішими з усіх слов’ян і не менш культурними за німців” ([29, с. 32]).

Засновник радянської термінології Д. С. Лотте ([13, с. 57]), а також автори відомих словників синонімів В. М. Ключєва [10] та З. Є. Александрова [1] віддають перевагу рідним словам перед запозиченими, зокрема: *бессмыслица* перед *абракадабра*, *очертание* перед *абрис*, *одинаковый* перед *адекватный*, *опрятный* перед *аккуратный*, *доказательство* перед *аргумент*, *перерыв* перед *антракт*, *принадлежность* перед *атрибут*, *изречение* перед *афоризм*, *великан* перед *гигант*, *предположение* перед *гипотеза* тощо. І це незважаючи на тенденцію до “інтернаціоналізації”, яка існує в російській мові та науковій термінології.

Відстоювали вітчизняні терміни й науковці “золотої доби” української термінології (друга половина ХІХ – 30-і роки ХХ ст.). Започаткували національну тенденцію в українській технічній термінології М. Левченко та І. Верхратський, а розвивали її М. Хведорів, Т. Секунда, С. Риндик, І. Шелудько, Т. Садовський, Ф. Калинович і Г. Холодний, В. Василенко та інші.

“Український стилістичний словник” [15, с. 9] зазначає: “Наша власна українська мова ... така багата, така колоритна, що просто гріх перед своїм народом поповнювати літературну мову нашу непотрібними позичками з мов чужих...”. І справді, яка ще мова світу може похвалитися такою кількістю синонімів (слово “говорити”, наприклад, їх має понад сто) і таким розмаїттям словолоду (синтаксису), що дозволяє виразити найтонші відтінки значень?! Письменники відзначають, що перекладати з української важко: інші мови неспроможні відтворити всі ті тонкощі граматичних і стилістичних форм нашої мови. А укладач “Словаря української мови” Б. Грінченко пише: “багато слів, позичених чи скованих через те, що, мовляв, нема своїх, мусило б зникнути, бо знайшлись би на ті розуміння слова готові в народній мові. А втім – я більший ворог позичанню, ніж куванню” ([25, с. 141]).

Ось як порівнює українську та “міжнародну” термінологію С. Риндик [18, с. 3–4]: “Я стою на тім, що повна українізація наукової термінології була б ідеальним розв’язком справи. Українська термінологія має бути справді українською. <...> Чужі слова – засмічують мову та ущербливо впливають на красу її. <...> Навіть невдалий, але свій термін є ліпший від чужого. <...> Термін є здебільшого умовна річ і його треба засвоювати <...>, а цього легше досягнути, коли термін збудовано з рідного кореня. З боку популяризації науки ця обставина має теж неабияку вагу. <...> Якщо дивитися на справу з того боку, що, мовляв, інтернаціональні терміни полегшують читання й розуміння творів чужомовних, то треба твердо сказати, що знання інтернаціональної термінології не дає анінайменшої можливості читати чужу книжку, якщо з цим не сполучене знання цілої мови тієї книжки. І так було б навіть у тім випадку, коли б інтернаціональна термінологія обіймала собою всі потрібні терміни, а не лише невелику частину їх, як воно тепер є. <...> Не раз доводиться чути, що не годиться нам відрізнятись від інших людей і відкидати те, що всіма прийнято й засвоєно. Але <...> так звана інтернаціональна термінологія є власне голим вислідом культурного впливу одної мови на інші, що тут не було якогось наперед усвідомленого, розумного плану, ані наперед визначеної тенденції <...>, що це є просто випадкове явище, то не має особливої ціни й рації бажання зберегти цю випадковість і для нас <...> Це є просто божок, фетиш, якому ми звикли поклонятися, надавши йому святості, що її він не має. За інших обставин могли стати інтернаціональними інші терміни, що тепер не є такими, і ті самі розуміння ми були б готові назвати іншими словами. <...> Треба поставити собі за ідеал повну українізацію кожної термінології. Але через те, що ідеали часто бувають недосяжними, то можливо, що й цього ідеалу не вдасться досягнути; та треба робити все, щоб дійти до нього якнайближче, себто звести кількість чужих слів до мінімуму. Кожний влучний, справді український термін треба вводити у життя...”

Тадей Секунда [21, с. 3–4] також відстоює народні українські терміни: “єдиним цінним матеріалом до <...> термінології можуть <...> бути тільки суто народні технічні терміни. Якийсь забутий і невикористаний народний термін колись згодом стане перед нами на весь зріст

і домагатиметься усунення неологізму або чужоземного слова, що його було прийнято легкодушно <...> замість невідомого в той час українського народного терміна. Такі факти ми помічаємо вже в термінології різних чужих мов, як чеській, польській, російській та інших”.

Відомі українські письменники, культурні та літературні діячі М. Смотрицький, І. Франко, М. Костомаров, М. Драгоманов, М. Старицький високо оцінювали багатство української мови та її здатність до точного відтворення понять, і прихильно ставилися до новотворів. Як показав час, велика кількість таких слів прижилася (згадаймо хоч би “мрію”). У передмові до “Словника чужослів” [29] читаємо: “Франко писав, що новотвори Старицького ганили і відкидали такі люди, які вважали українську мову за мужицьку, хлопську, непридатну до інтелігентної мови. <...> Франко ж пророкував, що новотвори Старицького колись будуть у всіх словниках української літературної мови. Тепер ми всі читаємо ті новотвори в теперішній українській літературі, а нам і на думку не спадає заперечувати їхню високу якість і потребу”.

Утім із початком 20-го століття в українській термінології набирає сили “інтернаціональна” тенденція, яку відстоювали, зокрема, І. Горбачевський, В. Левицький та С. Рудницький. Між “національною” та “інтернаціональною” тенденціями весь час точилася боротьба, яка не закінчилася й досі.

Творення українських термінів на засадах народної мови тривало до 30-х років ХХ ст. На той час українська наукова мова досягла високого рівня розвитку, але невдовзі була репресована сумнозвісними урядовими постановами та “Бюлетенями”. Значна кількість матеріалу так і лишилася незібраною, а ті знахідки, що вже потрапили у словники, були насильно вилучені з ужитку. Заради справедливості зазначимо, що далеко не всі “народні” терміни були слухними і могли претендувати на якусь наукову перспективу. Недарма багато словників того часу мали позначку “проект”. Але, як би там не було, вилучалися українські терміни не на науковій, а на політичній основі – не за те, що не відповідали науковим критеріям “вдалого терміна”, а за те, що всі вони уособлювали розвиток національної термінології. Отже, наукова мова народів СРСР мусила орієнтуватися на російську – яка, у свою чергу, “розвивалася” під гаслом “інтернаціоналізації” (тобто перевага віддавалася запозиченому терміну).

Радянське термінотворення твердо стояло на так званій “інтернаціональній” позиції. І це незважаючи навіть на те, що значна кількість поважних фахівців світу прихильно ставляться до “національних” термінів. Зокрема, сучасний термінолог Л. О. Симоненко [22, с. 15] відзначає, що основою кожної природно сформованої терміносистеми мають бути національні слова.

Причин тут кілька, об’єктивних і суб’єктивних.

По-перше. Російська мова, на основі якої й склалися тодішні терміни, належить до найпоширеніших мов світу. А характерною ознакою таких мов є схильність до стихійних запозичень і численних “інтернаціоналізмів” – адже процес запозичення тим важче скерувати в русло наукової виваженості, чим більше людей користується цією мовою. І це стосується не лише англійського впливу. Російська мова охоче запозичає й з української: *повстанцы, хлопцы, держава, чрезвычайный, прачка, хлебороб, смак* тощо. Відомий мовознавець Іван Огієнко [15; 16] та укладач “Словника чужослів” Павло Штепа [29] відзначають, що багато іншомовних термінів – *класс, зал, телеграф* тощо – російська мова перепозичала саме з української. А ще російськомовна термінологія історично зазнавала відчутного впливу тюркської, німецької та французької мов. У передмові до “Словника технічної термінології (електротехніка)” [28, с. IX-X] Іван Шелудько підкреслює: “Російська фахова термінологія творилася весь час під різними чужомовними впливами, отже, сподіватися від російської мови, що вона має власну оригінальну термінологію, не можна”. Українською мовою говорить значно менше людей, ніж російською – тому процесом запозичення керувати набагато легше.

По-друге. Російська мова – як і кожна мова світу – має свої особливості, сильні та слабкі сторони. І одним із її недоліків є те, що доволі значна частина питомих російських слів не може утворювати похідні слова – а це не дозволяє їм стати термінами. Ось що пише відомий радянський дослідник термінології Д. С. Лотте про запозичення російською мовою терміна *фрикція*: “Інертність мови, яка виявляється в традиційній “незручності” утворювати прикметники безпосередньо від деяких віддієслівних іменників на *~ние*, приводить до використання замість елемента *трение* іншомовного елемента в таких сполученнях, як *фрикционная передача*, *фрикционный диск* і т. п., хоча елемент *фрикція* зовсім не є необхідним (він нічого іншого не виражає, ніж те ж *тертя*)” ([14, с. 41]). Українська ж мова має засоби для відповідного словотворення, зокрема *тертьовий* – тому калькування подібних російських запозичень зовсім зайве.

Так само російський термін *варизонный* [*полупроводник*] (від англ. *vari(able) zone*) з’явився через відсутність достатньо стислого та милозвучного національного слова. В українській мові є можливість утворити відповідник *зміннозонний*.

Подібним чином з’явилося в російській науковій мові запозичення *резистор* як синонім до терміна *сопротивление*. З одного боку, цей іншомовний термін має вужче значення, а з другого, дає змогу утворити похідний прикметник *резистивний*. Український же відповідник – *опір* – має дві переваги перед російським: він короткий (а, отже, зручний у користуванні) і легко породжує похідний прикметник (*опоровий*).

Те саме стосується терміна *финитный*, який уживається лише для того, щоб відрізнити значення слова *конечный* у розумінні *скінченний* від *конечный* у розумінні *кінцевий*. Українська мова цієї проблеми не має.

Отже, у подібних випадках (а їх не так уже й мало) краще користуватися своїм власним мовним багатством, а не чужими недоліками.

По-третє. Існує явище “мокроступі”. Певна кількість так званих “народних слів” викликає небажані асоціації з чимось кумедним і несерйозним: *запоня* (це насправді *поршень*), *підіймачка* (*конвеєр*), *запха* (*вентиль*), *гопчик* (*пульс*) тощо. Ось і Технічний комітет № 19 зі стандартизації науково-технічної термінології (ТК-19) ініціює на своєму сайті низку не надто доречних замінів у державних стандартах. “*Живучість – працездатність (35.020)*”: ці слова означають зовсім різні речі, тому не можна замінювати одне на інше. “*Жирні (кислоти) – масні (67.120)*”: масним є те, що маститься. “*Ракоподібні – раки (67.120)*”: це різні терміни – так само, як *щитоподібна* (залоза) і *щитова*. “*Результати (випробувань) – посліди (35.020)*”: *послід* – це результат роботи травної системи у пташки. “*Свинець – оливо (25.160.50)*”: по-перше, термін “оливо” вживався на місці “олово” (див. [6]), а по-друге, буде плутанина з *оловом*. “*Соски гумові – титки гумові (97.190)*”: тоді вже термін “ссавець” треба замінити на “типець”. “*Тротуар – пішоход (93.080)*”: пішоходи тепер ходитимуть по *пішоходу*... “*Установлення (виробів електронної техніки на друковані плати) – уставляння (31.180)*”: *вставляють* свої п’ять копійок, а техніку *встановлюють*. “*Флюси зварювальні плавлені – топнякц зварювальні топлєні 25.160.20*”: а масло масляне... “*Штепсель – прщичка (23.100.30)*”: це, певно, щось біля тички. Вираз “після прибуття *потягу*” звучить дещо двозначно: закінчення “-у” набуває потяг статевий. А щоб не плутатися у відмінках, краще вживати не польську кальку, а віддавна українське слово *поїзд*. Інші слова задовгі або неокочирні: *наямлювання* (*кумуляція*, *накопичення*, *нагромадження*), *рухобинда* (*конвеєр*), *дрототяг* (*ліфт*), *кораблезбоча* (*дрейф*), *дрібноживець* (*мікроб*) і т. п. А слова *бакир*, *блейвас*, *вагадло*, *газомірка*, *глизавий*, *гматність*, *грецило*, *густомірка*, *зінакіа*, *кип’ячка*, *мацавилка*, *мутра*, *нахоплятися*, *опрічний*, *проволічка*, *ропух* тощо сприймаються як вузькодialeктні чи простомовні, а не наукові. Більш детально про недоцільність термінологізації та стандартизації подібних “знадібок” див. у статтях [4, с. 343–347; 5].

Недаремно В. П. Даниленко [7, с. 10] застерігала, що саме такі слова “викличуть певні ускладнення при необхідності міжнародної стандартизації термінологічної системи”. У передмові до “Систематичного словника української математичної термінології” [27, с. 6] М. Чайковський зауважує, що “повна націоналізація всієї термінології так само була б недоцільною, бо багато чужих слів вже закоренилося в нашій мові так, що не слід би їх викидати, й не кожне чуже слово піддається перекладові”. Сучасні українські фахівці П. Ю. Гриценко та Л. О. Симоненко [6, с. 12] стверджують, що радикальне заступлення теперішньої наукової лексики термінами 20–30 рр. минулого століття містить “загрозу штучної реставрації віджилих елементів мови, нав’язування сучасній практиці діалектних застарілих термінів. Реалізація претензійних власних уподобань окремих науковців може зумовити самоізоляцію не лише української наукової мови, а й самої науки”. І справді, далеко не всі так звані “народні” терміни відповідають вимогам вдалого терміна і сприяють науковому пізнанню.

По-четверте. Учені мають справу зі світовою наукою, де сьогодні панує англійська мова. І відповідна термінологія має істотний вплив на фахову лексику. Багато науковців просто запозичають чужий термін, а не ламають голову, вишукуючи відповідне слово в рідній мові. А коли такий термін уже закріпиться – нехай він і не дуже вдалий – то його викоринити вже майже неможливо.

Те саме і з іншими мовами. Так, ужиток французького запозичення *помаранчевий* щодо кольору невиправдано витісняє питомо український і милозвучний прикметник *жовтогарячий*. ТК-19 пропонує, наприклад, уживати німецьке запозичення *панцер* замість давно засвоєного *броя*. Остання лексема має багато похідних слів, у тому числі й у переносному значенні: *броньовик*, *броньованийий*, *бронювати* (*квитки*). Сумнівною є й потреба в терміні *циндра* – адже це всього лише німецький дублет до українського *ожарина* (див. [3]).

Мова оточення дуже відчутно впливає навіть на побутовому рівні – як лексично, так і стилістично. Скажімо, українська діаспора з Північної Америки схильна висловлюватися на зразок *живу у флеті* (від англ. *flat*), *купую в шопі* (від англ. *shop*), *їду по гайвею* (від англ. *highway*), *канадійський* (від англ. *Canadian*), *гелікоптер* (від англ. *helicopter*), *він має блакитні очі* (від англ. *he has blue eyes*).

Як боротися з цим явищем? Дуже просто і водночас дуже складно: піднімати загальний рівень мовної культури. Нехай кожна людина відчуває мову на підсвідомому рівні, добре володіє словниковим запасом рідної мови і вміє влучно описати те чи інше явище – тоді буде менше прагнення до невиправданих запозичень.

По-п’яте. Прагнення до “кодovості” терміна. Вважається, що ніякі асоціації з рідної мови не повинні відволікати науковця від усвідомлення значення терміна, і чужомовний термін нібито краще приживається завдяки своїм “кодovим” властивостям (див. [12, с. 267]). Очевидно, мається на увазі, що наукові явища та поняття настільки відірвані від життя, що ніяким “нормальним” словом їх годі й описати. Отже, терміни *вода*, *газ*, *світло*, *висота*, *довжина*, *розмір*, *площа*, *об’єм*, *напруга*, *швидкість*, які широко вживаються в побуті, є “некодovими”, і їх варто позбутися? Крім того, нерідко має місце міжмовна паронімія, коли іншомовний термін має звукову подібність до рідного слова, значення якого дуже далеке від означуваного поняття. Так англійський вираз *ring to bell* (*бий у дзвін*) був сприйнятий російськими моряками як *рынду бей*. І не дарма слово *піджак* у народі називають “спінжаком”. А свято Маккавея називають “маковія”. А меморіальний комплекс “Яд Вашем” перейменовують в “Отруту вашим”. А назва “Blue water” міцно пов’язується з бловотою. Усе, певно, через потужні кодovі властивості...

Плутаються не тільки прості люди, а й науковці, коли іншомовний термін за звучанням близький до рідного слова. На одній із термінологічних конференцій автор був свідком того, як лексикографи перекладали з російської слова грецького походження з коренем “телo-” (у перекладі означає *кінцевий*) як “тіло-”.

Насправді ж причина такого прагнення до “кодovості” дещо інша: відгородитися від невтаємничених яким-небудь “престижним”, “незвичайним” словом. Так що тут варто говорити не про “кодovість”, а швидше про “кастовість”.

По-шосте. Намагання “спростити” переклад і “полегшити” автоматичне оброблення текстів.

Насправді це збіднює наукову мову. Будь-який текст, у тому числі й науковий, має перекладатися чи оброблятися не слово за словом (афікс за афіксом), а виходячи із загального змісту.

Крім того, як уже зазначалося, була поширена думка, що в терміна не повинно бути синонімів. Тільки один термін на певне поняття мав право на існування. Інші, за нечисленними винятками, просто ігнорувалися.

Отже, в більшості відносно недавніх словників радянської доби (див. [19; 20; 26]) уживаються насамперед “інтернаціоналізми” (включаючи російські кальки, як-от *накачка*, *датчик* та ін.), надміру часто трапляються невластиві українській мові активні дієприкметники з фінальною *-чий*, скальковані з російських дієприкметникових форм (*біжучий*, *несучий* тощо). І малувато справді українських термінів. Це свідчить про те, що під час укладання цих словників аналітичний метод практично не застосовувався.

Таким чином, жодна з тенденцій, узята осібно, не може забезпечити достатньо збалансованого та виваженого наукового підходу до термінотворення. А ще дуже небажаним явищем є непримиренність обох тенденцій. З одного боку, є “інтернаціоналісти”, які не заморочують собі голову і, нездійснено мріючи штучно спростити терміносистему, просто транскрибують іншомовний термін. Здебільшого тут працює тільки статистичний метод. З другого боку, є запеклі “націоналісти”, які неодмінно прагнуть замінити чужомовне слово своїм, яким би смішним чи незручним воно не було. Тут застосовується або ж лише статистичний метод, коли поновлюється “перервана традиція” в уживанні питомих українських термінів, або якісь окремі елементи аналітичного, коли пропонується новотвір (на жаль, не завжди вдалий). Боротьба йде не на життя, а на смерть, бо супротивники передусім намагаються витіснити “ворожий” термін, а не розмежувати сфери вживання синонімів. І загострює цю боротьбу відоме положення про небажаність синонімів ([13, с. 7]).

“Словник літературознавчих термінів” [23, с. 59] не такий категоричний і зазначає, що іншомовний та національний термінологічні дублети (слова, що не мають відмінностей ні в значенні, ні в стилістичному забарвленні) з часом “або набувають ознак ідеографічних чи стилістичних синонімів і залишаються в мові, або один із них, не набувши таких ознак, переходить до розряду пасивної лексики, а то й зовсім зникає з мови <...> Коли такого розподілу значень або відтінків не відбувається, один із дублетів виходить з ужитку: в сучасній українській мові слово *поверх* витіснило запозичення з французької *етаж*”.

Доволі виваженою є й позиція В. П. Даниленко [7, с. 10]: “Терміни, складені з греко-латинських морфем <...>, мають переважну якість, що гарантує бажану однозначність терміна і вільне входження в міжнародний науковий ужиток <...> Наявність запозичень з інших європейських чи східних мов нерідко викликає бажання знайти рівнозначний відповідник у рідній мові. Проте в практичному розв’язанні конкретних питань, пов’язаних із наявністю запозичених термінів, “останнє слово” залишається за спеціалістами в конкретних галузях науки та практики і думка лінгвіста тут не може мати великої ваги”.

І. К. Білодід [2, с. 10–42] також не протиставляв інтернаціональне та національне, наголошуючи на співіснуванні обох явищ і відсутності чітких меж між ними, де інтернаціональне втілюється в національному.

Сучасний термінолог Ірина Кочан [11, с. 15] пише: “Дуже важливо знайти ту “золоту середину” між невмотивованими запозиченими номінаціями наукових понять і вузьконаціональною замкненістю в розбудові термінології”. На наш погляд, розв’язання проблеми “інтернаціонального” та “національного” полягає не в протиставленні цих тенденцій, а у виробленні грамотного

підходу до використання питомих і запозичених термінів. А це потребує глибокого розуміння означуваного явища та доброго знання мов – своєї та чужих. Проблема експансії “інтернаціонального” розв’язується просто: чи збагачується, чи розвивається при цьому мова? Чи, навпаки, засмічується невластивими їй або нековирними формами? Який термін вдаліший і зручніший для вживання: свій чи чужий? Як покласифікувати синоніми, що виникають при термінотворенні? А для цього потрібно використовувати не один якийсь метод, а обидва методи термінології як науки – статистичний та аналітичний. І, звичайно, не варто забувати, якою мовою говоримо. І не зле пам’ятати слова В. П. Даниленко про те, що “формування національних термінологій завжди оригінальне, тому що немає однакових доль розвитку літературних мов, розвитку наук, галузей виробництва, громадської думки, культури, освіти, тобто всіх тих складників, які визначають “лице” національної термінології” ([8, с. 5]). Отже, у нас має бути не російський, не польський, не американський шлях термінотворення, а свій власний – український, який впливає з особливостей і тенденцій розвитку української мови та вітчизняної науки.

Література

1. Александрова З. Е. Словарь синонимов русского языка : [около 9000 синонимических рядов] / З. Е. Александрова; [под ред. Л. А. Чешко]. – 4-е изд., репрод. – М. : Русский язык, 1975. – 600 с.
2. Белодед И. К. Интернациональные элементы в лексике и терминологии / И. К. Белодед. – Харьков : Вища школа, 1980. – 208 с.
3. Вакуленко М. О. Російсько-український словник фізичної термінології / М. О. Вакуленко ; [за ред. проф. О. В. Вакуленка]. К. : ВПЦ “Київський університет”, 1996. – 236 с.
4. Вакуленко М. О. Проблеми сучасної стандартизації запозичених і питомих українських термінів / М. О. Вакуленко // Науковий вісник Волинського нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Філологічні науки: Мовознавство. – Луцьк : Волинський нац. ун-т, 2010. – № 9. – 407 с. – С. 343-347.
5. Вакуленко М. О. Деякі сучасні проблеми стандартизації української термінології / Максим Олегович Вакуленко // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики: зб. наук. пр. – Вип. 17 [відп. ред. Н. М. Корбозерова]. – К. : Логос, 2010. – С. 71-78.
6. Гриценко П. Ю. Українська термінографія на етапі розбудови / П. Ю. Гриценко, Л. О. Симоненко // Українська наукова термінологія : зб. матеріалів наук.-практ. конф. [“Українська наукова термінологія. Стан та перспективи”]. – К. : Наукова думка, 2008. – С. 5-16.
7. Даниленко В. П. Лингвистические требования к стандартизуемой терминологии / В. П. Даниленко // Терминология и норма: сб. статей / [отв. ред. В. П. Даниленко]. – М. : Наука, 1972. – 120 с. – С. 5-32.
8. Даниленко В. П. Актуальные направления лингвистического исследования русской терминологии / В. П. Даниленко // Современные проблемы русской терминологии: сб. статей / [отв. ред. В. П. Даниленко]. – М. : Наука, 1986. – 197 с. – С. 5-36.
9. Д’яков А. С. Основи термінотворення : семантичний та соціолінгвістичний аспекти : [монографія] / А. С. Д’яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько. – К. : Вид. дім “Academia”, 2004. – 220 с.
10. Клюева В. Н. Краткий словарь синонимов русского языка / В. Н. Клюева. – М. : Учпедгиз, 1961. – 344 с.
11. Кочан І. Іншомовні слова: кальки чи національні відповідники? / Ірина Кочан // Українська наукова термінологія : зб. матеріалів наук.-практ. конф. [“Українська наукова термінологія. Проблеми перекладу” № 2], (11 грудня 2009 р.). – К. : Наукова думка, 2009. – 343 с. – С. 9-26.
12. Кутина Л. Л. Формирование терминологии физики в России / Л. Л. Кутина. – Ленинград : Наука, 1966. – 287 с.

13. Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии / Д. С. Лотте. – М. : Изд-во АН СССР, 1961. – 157 с.
14. Лотте Д. С. Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и термиозлементов / Д. С. Лотте. – М. : Наука, 1982. – 146 с.
15. Огієнко І. Український стилістичний словник : підручна книжка для вивчення української літературної мови / Іван Огієнко. – 2-ге вид. – Вінніпег : Т-во “Волинь”, 1978. – 497 с.
16. Огієнко І. Нариси з історії української мови: система українського правопису / Іван Огієнко. – 2-ге вид. – Вінніпег : Накладом т-ва “Волинь”, 1990. – 216 с. – (Ін-т дослідів Волині; ч. 62).
17. Реформатский А. А. Мысли о терминологии / А. А. Реформатский // Современные проблемы русской терминологии: сб. науч. ст. – М. : Наука, 1986. – 197 с. – С. 163-197.
18. Риндик С. Міцність матеріалів / Степан Риндик. – Прага : Вид-во “Український громадський видавничий фонд”, 1924. – 340 с. + XXII.
19. Російсько-український технічний словник: [80000 термінів] / [укл. М. М. Матійко, О. М. Матійко, Н. С. Родзевич, Г. М. Гнатюк, А. М. Матвієнко]. – К. : Держ. вид-во технічної літ-ри, 1961. – 648 с.
20. Російсько-український фізичний словник: [16000 термінів] / В. В. Гейченко, О. З. Жмудський, П. П. Кузьменко, Є. Д. Майборода. – Харків : Вид-во “Основа” при Харківському держ. ун-ті, 1990. – 213 с.
21. Секунда Т. Матеріали до української технічної термінології південно-західної Чернігівщини / Тадей Секунда. – Зшиток І. – Харків : УАН, ІУНМ, Технічний відділ, 1926. – 9 с.
22. Симоненко Л. Лінгвістичні проблеми унормування наукової термінології / Л. Симоненко // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. праць. – Вип. VII / [відп. ред. Л. О. Симоненко]. – К. : КНЕУ, 2007. – 416 с. – С. 21-25.
23. Словник літературознавчих термінів / В. М. Лесин, О. С. Пулинець. – К. : Радянська школа, 1965. – 437 с.
24. Суперанская А. В. Общая терминология: Вопросы теории / А. В. Суперанская, Н. В. Подольская, Н. В. Васильева. – М. : Наука, 1989. – 246 с.
25. Тимошенко П. Д. Хрестоматія матеріалів з української літературної мови / П. Д. Тимошенко. – Ч. II. – К. : Радянська школа, 1961. – 348 с.
26. Фізичний словник / І. І. Біленко. – К. : Вища школа, 1979. – 336 с.
27. Чайковський М. Систематичний словник української математичної термінології з поазбучним українсько-російсько-німецьким словником / М. Чайковський. – Ч. 1: Елементарна математика. – Берлін : Вид-во української молоді, 1924. – 116 с.
28. Шелудько І. Словник технічної термінології. Електротехніка : (Проект) / І. Шелудько. – К. : Держ. вид-во України, 1928. – XVI+248 с.
29. Штепа П. Словник чужослів. Знадібки / Павло Штепа. – Торонто : Видали Іван Гладун і сини, 1977. – 452 с.